

TRES MIRADES SOBRE HEGEL

Ramon Valls Plana, Salvi Turró Tomàs,
Valerio Rocco Lozano

ÍNDEX

Pròleg	IX
El sistema hegelian, «ciència» o tomba de la llibertat? (Ramon Valls Plana)	1
Hegel i l'ordre del món (Salvi Turró)	25
El llegat polític de Hegel (Valerio Rocco) ...	57

PRÒLEG

El llibre que teniu a les mans és el resultat del cicle de conferències commemoratiu del 250è aniversari del naixement de G.W.F. Hegel (1770-1831), organitzat per la Secció de Filosofia de l'Ateneu Barcelonès durant la tardor de 2020.

Homenatjar Hegel és quelcom obligatori per la gent del nostre gremi. Pocs pensadors han tingut la influència del savi d'Stuttgart en la història de la filosofia, encara que sovint se'l titlli d'autor difícil i obscur, creador d'un sistema idealista obsolet que pretén explicar tota la realitat i que només és a l'abast de les ments més privilegiades. No obstant, si alguna cosa hem volgut fer amb aquestes conferències és defugir aquest tòpic gastat: el pensament de Hegel pot ser accessible i és ben vigent, ja que il·lumina tot un seguit de qüestions actuals que van des del problema de la llibertat humana o l'ordre del món fins a aspectes candents de la política contemporània

TRES MIRADES SOBRE HEGEL

com poden ser l'ecologia, la democràcia, el feminisme o la revolució.

És per aquest motiu que hem trobat oportú editar aquests tres textos que reivindiquen l'actualitat de Hegel. Ja va sent hora de treure-li la pàtina de filòsof ròneg, incompreensible i feixuc, un autor que només cal «sofrir» si hom té la mala sort de topar amb ell en alguna assignatura de la Facultat. Si per alguna cosa serveixen les efemèrides és per rellegir els autors, i aquest llibre vol ser una invitació a perdre la por d'endinsar-se en l'obra d'un dels pensadors cabdals de la història a través de tres mirades que aborden tres aspectes actuals de la seva filosofia. A més, també volem contribuir a la divulgació de Hegel en català, ja que a dia d'avui hi ha ben poques traduccions de la seva obra i, encara menys, estudis sobre el seu pensament en la nostra llengua.

Els tres textos aplegats aquí pertanyen a tres filòsofs de tres generacions diferents, tots ells grans especialistes en el pensament hegelian: Ramon Valls Plana (1928-2011), Salvi Turró (1956) i Valerio Rocco (1984).

La primera mirada és la de Ramon Valls Plana, catedràtic de filosofia a la Universitat de Barcelona i el gran expert en Hegel a casa nostra. Amb el títol «El sistema hegelian, "Ciència" o tomba de

PRÒLEG

la llibertat» aquest text reproduceix una conferència que el professor Valls va fer a l'Ateneu Barcelonès l'any 1981, en una sessió acadèmica patrocinada per la Societat Catalana de Filosofia i l'Institut Alemany de Cultura per commemorar el 150è aniversari del pensador alemany.

Contra el lloc comú que Hegel és un autor conservador, dedicat a apuntalar l'ordre burgès, Valls reivindica Hegel com el pensador de la llibertat, donant valor a la seva aposta per l'emancipació de l'espècie humana a través del desplegament de la raó. A més, la conferència contextualitza molt bé el nostre autor respecte els seus contemporanis de l'idealisme alemany, Fichte i Schelling, i fent ús de la tercera antinomia de Kant —aquella que exposa la contradicció entre la necessitat de la natura i la llibertat humana— conclou que Hegel és qui millor defensa la llibertat de tots tres, ja que per ell «pensament i llibertat són el mateix». Si Fichte queia en l'arbitrarietat del subjectivisme i Schelling en les falses analogies de l'objectivisme, Hegel aconsegueix, amb la *Fenomenologia de l'esperit*, fer una apologia de la llibertat dins d'un sistema «amb les exigències de la lògica, de la universalitat i de la necessitat», en definitiva, una «ciència» de la llibertat ben actual que no podem menystenir.

La segona mirada és la del seu deixeble

TRES MIRADES SOBRE HEGEL

Salvi Turró, professor titular de filosofia a la Universitat de Barcelona, especialista en la filosofia de l'idealisme alemany. A «Hegel i l'ordre del món» Turró defuig el discurs fragmentari sobre Hegel i busca retornar a l'esperit global i unitari de la seva obra, que no deixa de ser un esforç per pensar el sentit de la totalitat i de l'acció humana dins d'ella, el que ell anomena la «cosmètica» de Hegel. El professor ressegueix molt bé com Hegel va enderrocar la concepció teofànico-natural del món defensada per Leibniz en un camí que passa per la fragmentació que provoca l'immanentisme d'Spinoza i el criticisme de Kant. És Hegel, argumenta Turró, l'encarregat de reconstruir l'ordre perdut del món fent ús d'un logos dialèctic que permet manifestar l'absolut superant les oposicions entre natura i esperit: «la raó dialèctica torna a mostrar una ordenació cosmoteàndrica i dona així un sentit al lloc de l'home en el món». La conferència acaba amb comentaris esclaridors sobre termes hegelians que són difícils per als lectors novells, com poden ser dialèctica, consciència, reconeixement, negativitat, universalitat, concepte, Raó, Estat, Esperit o Absolut.

Finalment, la tercera i darrera mirada és la de Valerio Rocco, expert en el pensament de joventut de Hegel, professor de filosofia a la Universidad Autónoma

PRÒLEG

de Madrid i actual director del prestigiós Círculo de Bellas Artes. La seva contribució, «El llegat polític de Hegel», gira al voltant de la influència política del pensament hegelianista en moviments socials contemporanis. Per tal d'exposar aquest punt de vista original, el professor Rocco fa una genealogia de l'ús polític que ja se'n va fer al llarg del segle XIX, amb les conegudes dreta i esquerra hegelianes, i la consegüent lectura marxista que ha eclipsat les interpretacions més fructíferes que es poden fer avui dia. Tot seguit, refuta també diferents passatges i llocs comuns de les seves obres que històricament han estat considerats com a indicis clars del seu conservadorisme. No obstant, una lectura més atenta de fragments com el de l'òliba de Minerva o el de la glorificació de Napoleó mostren que en realitat Hegel sempre ha tingut un gran potencial revolucionari i transformador. Finalment, a partir d'un acurat anàlisi dels conceptes «esperit» i qüestionant el caràcter totalitzant i tancat del seu sistema, fa patents les eines que el pensament hegelianista pot aportar al progressisme polític contemporani en qüestions com l'antiracisme, l'ecologisme, la justícia global o la lluita per la igualtat de gènere.

Esperem que aquestes tres mirades ajudin al lector a introduir-se en el pensament abstrús de Hegel i que serveixin

TRES MIRADES SOBRE HEGEL

d'invitació a la lectura directa de les seves obres. Aquesta tasca, la de la divulgació filosòfica i cultural, la portem fent a l'Ateneu Barcelonès des de la seva fundació, l'any 1872, i ens fa molta il·lusió continuar-la 150 anys més tard amb la publicació d'aquest llibre.

Jordi Jiménez Guirao

Ponent de la Secció de Filosofia de
l'Ateneu Barcelonès (2017-2020)

EL SISTEMA HEGELIÀ, «CIÈNCIA» O TOMBA DE LA LLIBERTAT?*

Ramon Valls Plana

L'any 1809 escrivia Schelling en el seu tractat *Sobre l'essència de la llibertat humana* (trad. cast. d'A. Altman, Ed. Juárez, Buenos Aires, 1969, p. 92) que «la idea de fer de la llibertat el principi i la fi de la filosofia no sols allibera l'esperit humà respecte a si mateix, sinó que dins la ciència i en totes les seves parts causa un canvi més radical que qualsevol altra revolució anterior. L'idealisme —segueix encara Schelling— és la veritable consagració de la filosofia més

---

* Aquest article reproduïx el text d'una conferència pronunciada el dia 17 de desembre de 1981 a l'Ateneu Barcelonès, en una sessió acadèmica patrocinada per la Societat Catalana de Filosofia i l'Institut Alemany de Cultura per commemorar el 150è aniversari de la mort de Hegel. El text va ser publicat per primer cop l'any 1982 a la revista *Enrahonar* (vol. 3, p. 5-11). Agraïm al seu director actual, Jordi Riba, el permís per incloure'l en aquest llibre.

TRES MIRADES SOBRE HEGEL

enlairada del nostre temps. Aquells que el vulguin judicar i aquells que s'hi vulguin dedicar han d'arribar a la convicció que la llibertat és la seva premissa més intrínseca. Que distint seria aleshores el prisma a través del qual el considerarien i el concebrien! Solament aquell que hagi experimentat la llibertat pot sentir la necessitat de fer-ho tot anàleg a ella i de difondre-la per tot l'univers!».

El text de Schelling conté moltes coses. Ofereix una clau per a la interpretació de tot l'idealisme alemany i, sense cap modèstia, el compara a la «revolució copernicana» atribuint-li un capgirament més radical que el kantian, però sobretot conté un record i un retret, tots dos adreçats a Hegel.

El record es remunta segurament a l'any 1790, quan Schelling, jovenet de quinze anys, ingressa al *Tübinger Stift* i fa una ràpida amistat amb els veterans Hegel i Holderlin, que en comptaven ja vint. Feia just un any que a França havia esclatat la Revolució, i per a reproduir l'ambient en què començà aquella amistat n'hi haurà prou amb els records d'un altre company comú, anomenat Leutwein, que tant Rosenkranz com Hoffmeister tenen com a fiables: «Hegel —escriu Leutwein, era l'orador més entusiasta a favor de la llibertat i la igualtat; com tots els joves de l'època, admirava

EL SISTEMA HEGELIÀ

les idees revolucionàries; un matí de diumenge, un bell i clar matí de diumenge, anaren Schelling i ell, juntament amb d'altres amics, a un prat no molt allunyat de Tübingen a plantar un arbre de la llibertat» (Hoffmeister, *Dokumente zu Hegels Entwicklung*, pp. 428-430). Sortida de diumenge que els costa un càstig de llurs superiors, obedients per la seva banda a les indicacions del príncep del Württemberg, Ludovic Eugeni, aquell que, segons escrivia Schelling l'any en què el príncep morí, no volia «filòsofs i teòlegs doctes, sinó solament teòlegs i filòsofs benpensants que fessin racional l'irracional i menyspreessin la historia» (*Carta de Schelling a Hegel*, 1795).

En una paraula, Schelling recorda a Hegel en el text citat al començament, que ambdós combregaren en el mateix ideal revolucionari contra l'ordre establert i la vella religió que n'era solidaria. Havien viscut la Revolució francesa com un esdeveniment que no afectava solament els francesos sinó tota la humanitat. Precisament per a difondre la Revolució com a inici dels nous temps, calia transformar-la en cultura, en doctrina filosòfica que es desenvolupés des de la premissa «llibertat» i, essent així doctrina sagrada, constituís la nova religió, última instància ideològica justificadora de la societat naixent. Per això Schelling

TRES MIRADES SOBRE HEGEL

havia escrit també l'any 1795 a Hegel, quan aquest ja no era a Tübingen, que «l'alfa i l'òmega de la filosofia és la llibertat», i li recordava el mateix l'any 1809, quan Hegel havia ja publicat la *Fenomenologia de l'Esperit* (1807) i a Schelling li semblava que aquesta obra no era fidel a llur ideal juvenívol.

El record es tenyia, doncs, de retret. En aquest moment, Hegel havia superat del tot les llargues vacil·lacions respecte al seu futur filosòfic i havia passat també la fecunda etapa de Jena en què tots dos havien col·laborat en aquell projecte filosòfic comú que volia continuar l'obra de Fichte omplint de realitat la buidor del subjecte. Ara Hegel era conscient d'haver trobat el seu propi camí i Schelling hi sospitava un traïment. És més, Schelling començava a pensar que Hegel el plagia-va quan encertava, però quan volia ésser original, és a dir, en proposar la seva dialèctica, ofegava la llibertat dins la necessitat.

Tenim doncs la primera formulació de l'objecció que es farà clàssica. La repetirà Schelling en les seves lliçons antihegelianes de Berlín, la sentirà allí Kierkegaard i s'escamparà arreu fins a l'avui repetit per tothom «sputiamo su Hegel», perquè hom el veu com a justificador de totes les tiranies espirituals, socials o polítiques.

Avui commemorem aquí la mort de

TRES MIRADES SOBRE HEGEL

temps «exigim» (emprant la paraula més estimada dels redactors de pancartes, manifestos i lletres d'estupor) que hom accuï, sobretot els contraris, d'acord amb l'ètica.

Kant no quedà satisfet de la solució merament negativa, és a dir de la manca de síntesi sense contradicció que proposava dins la *Crítica de la raó pura*. Diu allí que, fent valer la seva distinció entre fenomen i noumen, hom esquiva la contradicció si refereix la necessitat al fenomen i la llibertat al noumen. Que Kant no resta satisfet, es pot veure en la introducció a la *Crítica del judici*, quan afirma que cal traspassar l'abisme entre sensible i intel·ligible perquè (són paraules textuals) «el concepte de llibertat ha de realitzar en el món sensible el fi proposat per les seves lleis». Dit d'una altra manera, una moral de bones intencions soles, una moral interior que desconegui l'exigència de fer-se real en el món, no és moral, sinó hipocresia. Aquesta antinòmia o abisme, com al mateix Kant li agradava de dir, havia estat agreujada per la polseguera aixecada arran de les cartes de Jacobi sobre la doctrina d'Spinoza. O llibertat, deia Jacobi, i aleshores cristianisme i moralitat, però cap lloc per a la filosofia; o necessitat, i aleshores filosofia sí, però també determinisme i fatalitat.